

GUUS BAUER

DE KOPERSLAGER
EN HET GRAUW
KORT VERHAAL

GUUS BAUER

DE KOPERSLAGER
EN HET GRAUW
KORT VERHAAL

Over het boek *Heimwee heeft een kleur*

Drie novellen in *Heimwee heeft een kleur* (*Heimwee heeft een kleur*, *De koperslager en het grauw* en *Je bent zelden getuige*) vertellen 'kleine verhalen' met op de achtergrond gebeurtenissen uit de wereldgeschiedenis. Je bent immers zelden echt getuige van geschiedkundige aardverschuivingen. Het gaat om de invloed die beslissingen van machthebbers hebben op de dagelijkse gang van zaken.

In de titelnovelle raakt een professor en landgoedbezitter zijn baan en huis

kwijt als bekend wordt dat hij onder pseudoniem schotschriften tegen de regering publiceert. Hij wordt een nummer en berust daar in eerste instantie in. Maar de mens is een individu en laat zich ongaarne begrenzen.

Na *De tuinman van niemandsland* opnieuw drie prachtige, nieuwe novellen van de auteur die betoverende boeken schrijft 'die een verdwenen wereld weer tot leven wekken', aldus bestsellerauteur Charles Lewinsky.

De pers over het boek

‘Een meesterlijke sfeertekening, bitterzoet ironisch.’ – Nelleke Noordervliet

‘Kan dit ook verfilmd worden? Het liefst zo snel mogelijk. En dan insturen naar de Oscars om mee te dingen in de categorie Best Foreign Film.’ – Gerbrand Bakker

‘On-Nederlands, een snufje Russische en een scheutje Franse literatuur met een vleugje Rosenboom.’ – Pieter Waterdrinker, journalist en auteur

‘Een meeslepende en bezwerende vertelling. En dat meen ik innig!’ – Thomas Verbogt, auteur

‘Een sterk staaltje verbeeldingskracht.’ – Ton Schimmelpennink, boekhandelaar

Over de auteur

Guus Bauer is geboren in Amsterdam en keerde na vele omzwervingen in het buitenland naar deze stad terug. Hij schrijft boekrecensies en columns over boeken voor diverse websites, kranten en tijdschriften en hij interviewt regelmatig binnen- en buitenlandse

auteurs. *De tuinman van niemandsland* (2008) was zijn eerste roman, hierna verscheen ook de novellenbundel *Heimwee heeft een kleur* (2011) bij Signatuur. Zijn nieuwste boek is *Het geheim van Treurwegen* (2013).

Van dezelfde auteur

De tuinman van niemandsland
Heimwee heeft een kleur
Het geheim van Treurwegen

Wilt u op de hoogte worden
gehouden van de romans en literaire
thrillers van uitgeverij Signatuur?
Meldt u zich dan aan voor de literaire
nieuwsbrief via onze website
www.uitgeverijsignatuur.nl

© 2011 Guus Bauer

© 2011 uitgeverij Signatuur, Utrecht
Alle rechten voorbehouden.

Omslagontwerp: Wil Immink Design

Omslagbeeld: Getty Images

Typografie: Pre Press Media Groep,
Zeist

ISBN verhaal 9789044971293

ISBN paperback 9789056723767

ISBN e-book 9789044962901

NUR301

De auteur ontving voor dit boek een
werkbeurs van het Nederlands
Letterenfonds en een stipendium van
PEN Vlaanderen.

Mede mogelijk gemaakt door de

Openbare Bibliotheek Amsterdam, PEN
schrijversflat te Antwerpen, Ambassade
Hotel Amsterdam, Spring advocaten,
De Veranda, Vlaams-Nederlands Huis
deBuren en Antwerpen Boekenstad.

*Iemand die zich in een van de personages
meent te herkennen, zou weleens gelijk
kunnen hebben.*

Behoudens de in of krachtens de
Auteurswet van 1912 gestelde
uitzonderingen mag niets uit deze
uitgave worden verveelvoudigd,
opgeslagen in een geautomatiseerd
gegevensbestand, of openbaar gemaakt,

in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

Guus Bauer

De koperslager en het grauw

e-bookeditie, augustus 2013

Signatuur

2013

Nooit argumenteren met mensen
die woorden tekortkomen.
Kortsluitingsgevaar.

MIROSLAV VON MIR AUS

Phantasie zu haben, ist leicht. Wie
schwer aber, ihre Bilder zu
gestalten.

GEORG HEYM

Een grens heeft tirannenmacht.

FRIEDRICH SCHILLER, *Wilhelm
Tell*

Op de morgen van zijn verjaardag vond Clemens de gebruiksaanwijzing, al was het hem toen niet duidelijk wat hij precies van de keukenvloer opraapte. De la met bestek wilde niet open. Hij wilde een mes om boter op zijn brood te smeren en trok met al zijn kracht aan het hengsel. Hoe kon een meubel dat hij zelf had gemaakt zo halsstarrig zijn?

Goed in elkaar gezet, prachtig materiaal, dacht Clemens toen hij op zijn rug lag en de la van zijn borstkas tilde. Alleen hij wist van het hout met de

vlaammende nerven die hij voor het binnenwerk gebruikte. De ware schoonheid van zijn kasten, commodes, tafels en stoelen verborg hij achter spiegels, fineer, verf en bepolstering. Hij wist nog precies wanneer hij het keukenkastje had getimmerd. Sterker nog: hij had de bomen een eeuwigheid eerder zelf omgehakt, in stukken gezaagd en de planken in de schuur te drogen gelegd.

Hij deed de knoopjes van zijn nachthemd open, alsof hij nog steeds last had van het linnen waarin hij vandaag precies vijftig jaar geleden voor het eerst was gewikkeld. Naar men zei veel te strak.

Hij was nog maar amper gewassen toen zijn vader de kraamkamer binnenstormde, zijn vrouw een drankkus op het voorhoofd gaf en zijn vinger langs de heiligenkalender liet gaan. Uit de borstzak van zijn overhemd staken sigaren. ‘Het is de naamdag van Clemens, de gezel en opvolger van Petrus. Kan het mooier?’ Vader, gezegend met de namen van alle evangelisten, keek kort naar zijn zoon en concentreerde zich toen weer op de tekst en uitleg bij de drieëntwintigste november. ‘De patroon van zeelieden, hoedenmakers, marmerzagers, steenhouwers en kleuters. Aan te roepen bij kinderziekten, watersnood, storm en

onweer. Voorlopig zitten we dus goed.’ Hij stak een vinger door het gat in de rand van zijn hoed.

Moeder glimlachte flauwtjes. In het dal was geen open water. De rotsachtige bodem had alleen een paar putten toegestaan. Misschien kon haar man de beschermheilige zelf te hulp roepen. Zijn steenhouwerij had aanloopproblemen.

‘Ene keizer Trajanus,’ vervolgde de nieuwbakken vader, ‘heeft paus Clemens wegens zielenijver naar de Krim verbannen en hem met een anker om zijn hals in de zee gegooid.’ Hij had geen idee waar het verbanningsoord lag, maar erger dan het gat waarin ze zelf woonden kon

het niet zijn.

De pasgeborene begon onbedaarlijk te huilen, alsof het beseftte dat het hele leven al voor hem was uitgestippeld. Hij zou net als zijn vader marmerzager en steenhouwer worden en het afgelegen dorp nooit verlaten.

De moeder hield een hand beschermend boven het hoofdje. Het gezichtje was rood aangelopen. Zou hij net zo driftig worden als zijn verwekker?

Clemens was precies om vijf uur opgestaan. Het was een doordeweekse dag. In het weekend wilde hij nog weleens een minuut of twee smokkelen. De

kerkklok had nog niet geslagen of hij stond al naast het ledikant, hetzelfde als dat waarin hij geboren was. Een wekker had hij niet nodig. Zijn hartslag was zijn secondewijzer, exact zestig tikken per minuut. Om middernacht, bij de twaalfde slag van de staartklok beneden in de hal, raakte het linkeroor van Clemens zijn kussen. Precies een uur later draaide hij zich op zijn rug. Om twee uur lag hij op zijn rechterzij. Duidelijk zijn minst favoriete houding. Aan die kant zat ter hoogte van zijn ribbenkast zijn zwakke plek. Daarom sliep hij langer op zijn buik.

Clemens stond op van de keukenvloer en verzamelde het bestek. Op de grote

nagel van zijn linkerduim probeerde hij de messen uit. Hij zou er eerst eentje moeten gaan slijpen. De kachel brandde de hele nacht op de hoogste stand, maar toch waren het spek en de boter zo goed als bevroren. Er lag een grote prop papier op de grond. Clemens streek hem glad, veegde er een ruitje mee schoon en legde hem boven op de stapel met aanmaakhout. Handig als het vuur in de kachel uit mocht gaan.

Hij keek naar buiten, een stijf landschap. De bomen leken dichter tegen elkaar aan te staan dan anders, als zochten ze beschutting bij elkaar. Was er een klus die beslist vandaag af moest? Elk jaar

kwam de kou vrijwel rond dezelfde tijd, maar toch voelden de bewoners van het dorp zich steeds overvallen. Clemens was niet klaar geweest met het dak van het dorpscafé. Hij stond op een ladder met de hamer in de aanslag toen de vorst het dal binnengolfde. Pas na een halfuur bij zijn kachel lieten de stalen spijkers zijn hand los. De bezoekers van het café moesten noodgedwongen een winter lang in de woonkamer van de waard doorbrengen. Dat maakte niet veel uit. Meer dan vijf gasten zaten er nooit aan de toog. Het was een kleine gemeenschap. Als er al iemand het dorp aandeed was dat meestal een verdwaalde wandelaar of een overijverige

inspecteur.

Clemens schuifelde op zijn klompen naar de linnenkast en pakte een paar extra kledingstukken van de planken met vurige nerf. De sokken en de trui waren ooit door zijn vrouw zaliger gebreid, en zijn moeder, ook al weer een eeuwigheid geleden gaan hemelen, had een stapel hemden ‘op de groei’ genaaid. Iedereen in het dorp liep op de klompen die Clemens maakte.

Alleen zonderlingen droegen iets anders aan hun voeten. Sommige bewoners, strikt in de leer, vonden zelfs de klompen aan de gevel van het café een verkwisting.

‘Passend bij een dergelijk zondig hol.’

Clemens had er een paar hopplantjes in gedaan. Ze wilden niet groeien.

Het bier was het enige wat van elders werd aangevoerd. Om een of andere reden kreeg de voerman van de brouwerij de paarden maar met de grootste moeite het dal in. En nadat hij de vaten had afgeleverd waren de enorme knollen niet meer te houden. Ze galoppeerden terug over de bergkam, als werden ze achternagezeten door de paardenslager zelf. De eerste paar keer probeerde hij ze nog in te tomen met zijn stem, de zweep en de teugels.

Dagen na het bezoek aan de dorpskroeg waren ze nauwelijks inzetbaar.

En dat terwijl ze in het drukke stadsverkeer geen krimp gaven. Na het derde gebroken wiel hield de voerman het voor gezien. Zijn vervanger deed één leverantie. Daarna is hij nooit meer in het dal geweest. Hij wilde er niet over praten.

De kastelein ging zelf aan de slag. Hij brouwde al sterkedrank van aardappels en van de bleke bosvruchten. Hoe moeilijk was het om een paar liter bier te maken? Er stond gerst en hop op de velden en achter het café was een waterput. Aan gist zou hij op een of andere manier ook wel komen. Hij had alleen nog een grote ketel nodig. Misschien kon hij korting krijgen

bij koperslager Domin. Ze waren jeugdvrienden.

De ene keer smaakte het gerstenat goddelijk, een week later kon men nog beter paardenpis drinken. Maar het enige rijdier in het dal stond op het erf van de oudste der dorpsoudsten. Achter een groot hek.

Met grote regelmaat moest de kastelein zijn eigen brouwsel testen. De gasten werden op rantsoen gezet: één pint op de vrijdag en twee op de zaterdagen.

Het kwam voor Clemens niet als een verrassing: na twee jaar stierf de brouwer aan een hartaanval. Het was de vraag of het kwam door de drank of omdat hij de

aanschaf van de dure koperketel nooit helemaal te boven was gekomen.

‘We zijn bij jou allemaal in goede handen,’ waren de laatste woorden van de kroegbaas.

Clemens zat aan zijn sterfbed. Hij had de grafzerk al klaar. Een kwartier na het overlijden was de datum in het marmer gehouwen. Nog een uur later was de kist klaar, een mooi staaltje vakmanschap: Clemens had bovenop een hopplant uitgesneden. De volgende ochtend nam hij zijn grote begrafenisspade en groef een gat op het knekelveld achter de kerk. Het was winter, dus de eerste vijftig centimeter kostte hem de meeste moeite.

Zo was Clemens naast timmerman, klompenmaker, steenhouwer, marmerzager en doodgraver ook ineens brouwer en café-uitbater. Hij was met de dochter van de kroegbaas getrouwd.

Clemens streelde met zijn eeltige handpalm de panelen van de linnenkast. Zijn huwelijksgeschenk. Op het inlegwerk, aan de binnenzijde van de kastdeuren, had hij zijn uiterste best gedaan. Hij was laat getrouwd, pas op zijn vierendertigste. Al na een jaar werd zijn vrouw ziek.

‘Het zaad wordt zwak van al die drank,’ werd er gefluisterd.

Men wees naar de dorpskern, waar haar vader het café uitbaatte.

Aan het feit dat al sinds mensenheugenis alleen binnen de kleine gemeenschap werd getrouwd, kon het niet liggen. Met wantrouwen had men Clemens zien opgroeien. Al in zijn tienerjaren torende hij dertig centimeter boven iedereen uit. Was zijn moeder zwanger geworden van een stoutmoedige handelsreiziger, of had ze iemand van buiten het dal ‘bezocht’? Misschien zelfs iemand uit ‘u weet wel waar’? Als de dorpelingen over die plek spraken, dan sloegen ze een kruis, spuugden op de grond en meden oogcontact anders dan

met de hemel.

Maar Clemens ging elke week naar de kerk, blies het bedrijfje van zijn vader nieuw leven in en leerde zichzelf het timmermansvak aan. De dorpsbewoners accepteerden zijn ongewone lengte. Hij beheerste nu eenmaal vele ambachten. Vijftien jaar lang zorgde Clemens voor zijn bedlegerige vrouw. Zij breide als dank een enorme voorraad truien, sokken, mutsen, sjaals en handschoenen. De bedspreien, theemutsen en eierwarmers vlogen van haar pennen. Clemens moest soms hele nachten doorspinnen om te zorgen dat ze voldoende wol tot haar beschikking had. Hij ruilde haar breisels

tegen alles wat zo voorhanden was.

In zijn schuur stapelden de emmers, bezems, rollen touw en jutezakken zich op. Clemens had genoeg gelooide huiden om zijn moestuin en het grootste gedeelte van zijn akker te bedekken – niet het knekelveld, maar dat met de hop en de gerst. Er waren inmaakflessen met jam voor toch zeker tien winters. Het plafond bestond uit gerookte worsten en hammen. Hij kon zo een winkel beginnen. Dat zou de eerste van de streek zijn. De strenggelovigen zouden het nooit toestaan.

Je zou haast denken dat Clemens zich overal in het dorp thuis moest voelen. Zelfs het kleinste hutje was helemaal

ingericht met kleedjes, lampenkappen, gordijntjes en bedspreien die door zijn vrouw waren gebreid of gehaakt.

Als hij 's zondags in de kerk zat en werktuiglijk mee prevelde, dacht hij aan de buitenwereld. Clemens, de schutspatroom van marmerzagers en steenhouwers, maar ook van hoedenmakers en zeelieden. Hoe zou het zijn om geen vaste grond onder de voeten te hebben?

Clemens had er drie bedspreien en twee paar handschoenen voor moeten geven. Voor de grap deed hij er nog een set eierwarmers bij. Zijn vrouw noemde ze

altijd 'tepelhuisjes'. Alleen binnenskamers. Dat sprak vanzelf. Ze kwam haar bed slechts tweemaal per dag uit. In de ochtend als Clemens haar zittend op een keukenstoel van boven tot onder waste en 's avonds wanneer hij haar bed verschoonde.

Met goed fatsoen kon je het geen fiets noemen. Er ontbraken een zadel, een trapper en een groot aantal spaken van het voorwiel. De ketting zag er nog prima uit. Het beetje roest op het stuur poetste Clemens binnenkort wel weg. Zodra hij een paar vrije minuten had, ging hij het wrak opknappen. Als iedereen nog sliep

zou hij op een dag een tocht ondernemen. Hij had geen idee of hij kon fietsen. Nooit geprobeerd. De afstanden in het dorp waren niet groot en voor het vervoer van de oogst deelden de bewoners een wagen met een muildier. Bier of paardenpis. Het tweede rijdier in het dorp. Bijna vergeten. Eerder een schim dan een schimmel. Die oude knol was al zo goed als onderweg naar het slachthuis. De mannen trokken meestal zelf de kar.

De fiets was bij het overhaaste vertrek van een inspecteur achtergelaten bij koperslager Domin, de buurman van Clemens.

Anna, de jonge dochter van de koperslager, hielp Clemens in de huishouding. Zij deed de was en kookte elke dag twee maaltijden, eenpansgerechten. Een paar keer in de week hielp ze mee in de moestuin. Regelmatig trof Clemens zijn vrouw en het buurmeisje samen aan. Het jonge kind, hij schatte haar op een jaar of dertien, zat in kleermakerszit op het uiteinde van het bed. Het bovenlichaam van zijn vrouw verdween bijna in de vier à vijf extra kussens. Ze zwegen, alleen hun breipennen leken met elkaar in gesprek, een ritmisch duel. Het zou niet lang meer duren of het buurmeisje zou sneller breien

dan de vrouw van Clemens. Als hij terugkwam van een timmerklus of het werken op het land, keek hij eerst door het keukenraam. Niet te lang, hij had immers nog vele andere ambachten.

Clemens was op zijn dodenakker geweest. Hij liep gebogen. Niet te veel, net genoeg. In zijn gezicht de twijfel over de aardse schoonheid die bij een doodgraver past. Al leek het bij hem eerder de onwennige zondagse boord om de nek van een landarbeider. Hij moest denken aan een begrafenis eerder in het jaar. Een neef van de overledene werd onwel en zakte ter plekke dood neer.

‘Twee voor anderhalf keer de prijs van één,’ stelde Clemens voor. Uiteraard nadat hij een aantal maal op gepaste wijze had gekucht. De familieleden staken hun hoofden bij elkaar, overlegden kort en stemden grif toe. De teraardebestelling werd twee uur uitgesteld.

‘Jullie kunnen wachten in het café,’ zei Clemens. In allerijl rende hij vooruit, opende de deuren van de kroeg, deed zijn voorschoot aan en zette appeldrank en bier klaar. Dat zou hij bij elke uitvaart kunnen aanbieden. Een paar zwarte bedspreien over de tafeltjes.

Clemens liep in looppas naar huis en haalde uit zijn schuur zijn

steenhouwerhamer en beitels. Binnen een paar minuten had hij de extra dode bijgezet op de steen. Dat was niet zo moeilijk. Het foutje dat hij had gemaakt kwam nu goed uit. De voorletters van de eerste dode stonden schuin boven de familienaam. Clemens tikte er de voorletter van de neef onder.

Ook voor zijn vrouw had hij de grafzerk vrijwel direct klaar. Omdat er niet veel meer van haar over was en ze geen kist wilde hebben, was het gat binnen een uurtje gedicht.

‘Je kunt je tijd wel beter besteden,’ waren haar laatste woorden. Hij had haar

net uit bed getild, op de keukenstoel gezet en van boven tot onder ingezeept. Haar lijk hoefde hij in elk geval niet meer te wassen. Clemens veegde haar gezicht af en vlocht haar rode strengen in een staart. Het was nog net zo dik als toen ze elkaar voor de eerste keer ontmoetten. Hij nam de bedsprei en bleef er even mee in zijn handen staan. Zou hij deze gebruiken? Hij was nog zo goed als nieuw, pas twee dagen eerder gebreid door het buurmeisje. Ze was voor het eerst in vijftien jaar sneller geweest. Waarschijnlijk had zijn vrouw daarom de breipennen voorgoed aan de kant gelegd.

Het was allemaal toch nog sneller

gegaan dan Clemens had gedacht. Hij tilde het lichaam van zijn vrouw van de stoel en wikkelde haar in de spreij.

Daarvoor had hij maar één hand nodig.

‘Dag wollebaal,’ fluisterde hij. Al kon niemand hem horen. Anna, inmiddels een vrouw in de bloei van haar leven, was naar huis. Clemens zou de koperslager na de periode van zeven dagen rouw om haar hand vragen. Met een paar grote halen naaide hij de uiteinden van de spreij aan elkaar en legde het pakket over zijn schouder.

Op de tweede rouwdag had Clemens de fiets helemaal gerepareerd. De breipennen

van zijn vrouw zaliger gebruikte hij als spaken in het voorwiel. Een oude wandelstok fungeerde als zadelpen. Hij lijmde er een schijf eiken op. Uit de kast in de kamer haalde hij een paar wollen mutsen. Die trok hij over het hout heen. Zo zou hij lekker zacht zitten. Van een niet meer te repareren pendule – van lieverlee was hij ook reparateur van klokken en zakhorloges geworden – haalde Clemens de bel en monteerde die op het blinkend opgepoetste stuur. Binnenkort zou hij een proefrit maken. Nog vijf dagen was hij aan huis gebonden. In de rouwperiode mocht men alleen in noodgevallen op pad. In het geval van

Clemens als er iemand zou overlijden. Al kon dat in de winter ook wel een paar dagen wachten.

De dorpsoudsten zagen streng toe op naleving van de rouwregel. Ongeschreven, maar daarom niet minder van kracht. Regelmatig sloop er een schim voor het raam van Clemens langs. De dorpsbewoners voederden zijn dieren in de stal en gingen langs bij zijn akkers. In de lange winter groeide er niets. Hoogstens konden ze op het knekelveld de zerken ontdoen van ijs en sneeuw. Tot volle tevredenheid van de strenggelovigen lag de productie in de brouwerij stil en was het café dus minimaal een week of twee

gesloten.

Clemens hakte het aanmaakhout voor de kachel in nog kleinere stukken. Daarna sloop hij naar de schuur en zette, zachtjes met een rubberen hamer en veel lijm, een paar krukjes in elkaar. Voor het geval dat ze hem weer kwamen controleren, plaatste hij een pop in een stoel voor het keukenraam. Hij stopte een overall vol met bedspreien, zette de met zijn hoed getooide fluitketel er boven op en stak zijn pijp in de tuit. Gelukkig was het glas in het raam van ouderdom melkachtig geworden. Na verloop van tijd zou men verslag uitbrengen bij de dorpsoudsten.

‘Hij heeft meer dan acht uur onbeweeglijk in zijn leunstoel gezeten.’

‘Verstard van verdriet.’

Nu had hij eindelijk een paar dagen tijd en kon hij nog niet gaan en staan waar hij wilde. Hij keek uit het raam, geen verandering in het weer. Zodra het ijs zich in de bergen terugtrok, daar waar de vorst zijn thuis heeft, zouden de planten weer levenslustig reageren. Aan dat overdreven gegroei had Clemens eigenlijk een hekel, al leverde de moestuin dan zoveel op dat hij moeite had om het allemaal te verwerken, laat staan op te eten. Het winterse landschap irriteerde hem niet, al realiseerde hij zich daardoor nog meer dat

hij zelf ook vastgevroren was.

‘Hoe komt men er toch bij dat sneeuw wit is?’ Hij mocht graag kijken naar alle kleurschakeringen, al zou hij ze niet kunnen benoemen.

Clemens sneed nog een paar plakken van het brood en belegde ze met boter en spek. Hij had geen zin om een inmaakfles met jam open te maken. In de ochtend had hij het binnenwerk van een pendule uit elkaar gehaald, de radertjes zorgvuldig gereinigd en geolied en het geheel weer gemonteerd. Terwijl hij traag kauwde op de boterham viel zijn blik op het stuk papier dat de keukenla had geblokkeerd.

Voordat hij het aanmaakhout opnieuw was gaan klieven, uiteindelijk bijna tot de grootte van luciferhoutjes, had hij het papier achteloos op het granito aanrechtblad gesmeten. Hij pakte het op, legde het voor zich neer en streek het opnieuw glad. Het was eigenlijk een soort boekje, maar dan slapjes, open en bloot, zonder beschermhoes. Om de huisbijbel zat een zwaar leren omslag met een ingebrand gouden kruis. Daar wierp hij nooit meer een blik in. In zijn jeugd jaren had hij het helemaal vanbuiten moeten leren.

De eerste pagina van het slappe boekje was niet meer goed te lezen. De tekst was

vervaagd en Clemens had er het raam mee
gepoetst en het botermes er een paar keer
aan schoongeveegd. Hij probeerde een
bladzijde om te slaan. Ze zaten aan elkaar
geplakt. Hij ging een aantal keer met zijn
duim langs de zijkant van het boekje,
zoals hij in de ochtend voordat hij zijn
haar kamde ook altijd langs de tanden van
de kam ging, een geluid als van een kleine
specht. Hij liep naar de achterkamer en
haalde een pincet en een paar
schroevendraaiertjes uit zijn
horlogemakerset.

Zijn vrouw was elke keer weer verbaasd
dat hij die zakhorloges op gang bracht.

‘Hoe krijg je het voor elkaar, met die grote handen van je? Al die kleine tandwielletjes, weer precies op de juiste plaats!’

‘Ik hou van geduldwerkjes,’ bromde Clemens. Als het lukte, had hij een opgeruimd gevoel. Alsof hij met het in elkaar zetten van de raderwerken zijn eigen hoofd opnieuw ordende.

Clemens hing een loep om zijn nek, ging terug naar de woonkeuken, schoof zijn stoel dicht tegen de tafel aan en stak een schroevendraaiertje tussen twee pagina’s van het boekje. Voorzichtig wrikte hij het papier los.

Wat te veel tijd al niet met je doet. Eerst heb ik het als een vod in de hoek

gegooid, dacht Clemens. En nu behandel ik het als het kostbare binnenwerk van een pendule. Hij begon met lezen. Het ging in eerste instantie niet zo vlot. (Ongeveer met de snelheid waarmee hij namen opzerken hakte.) Hij had vijf dagen om de nieuwe tekst te bestuderen.

Clemens hield zijn hoofd een beetje schuin. De tekst was cursief gedrukt, in een sierlijke krulletter. Er stonden mooie tekeningen bij. Hij keek over zijn schouder. Clemens deed het boekje snel dicht, stond op, verschoof zijn stoel naar de kop van de tafel en ging weer zitten. De strenggelovigen vonden al die krullen

en uithalen vast overdreven. En de illustraties waren in kleur, dat moest wel zondig zijn, ook al waren ze vaal. De pasteltinten van de winter. ‘De doodgraver bekijkt dubieuze lectuur tijdens de rouwperiode.’

Spionnen overal. De dorpsoudsten zouden hun hoofden schudden en maatregelen voorbereiden.

Nu hij met zijn rug naar het raam zat, leek het net alsof hij zat te bidden. Clemens moest de loep dicht bij zijn gezicht houden. Hij legde zijn hoofd even op tafel en keek langs het papier. Met het oog van de timmerman ditmaal. Her en der was op het papier gekrast. Hij stond

op, haalde een potje grafiet uit zijn achterkamer en strooide het op de eerste bladzijde. Met een ganzenveer veegde hij het overtollige polijstmiddel van het papier af.

Onder het kopje GEBRUIKSAANWIJZING CENTRALE BELICHTER 50 was een tekst in een slordig handschrift verschenen:

Een handleiding voor C B

Het titelblad stond helemaal vol met zinnen in een priegelschrift. Was er geen inkt genoeg geweest in die dagen? Wat was de 'Centrale Belichter 50'? Was het

toeval dat Clemens speciaal vandaag, op zijn vijftigste verjaardag, een geheimzinnig document met zijn initialen uit de la trok? Een handleiding voor Clemens Bramzoon. Was er een gezel geweest die hem had geholpen bij het maken van het keukenkastje? Het was al minstens vijftien jaar geleden. Zijn vader en moeder leefden toen al niet meer. Clemens las de eerste paar zinnen.